

GELD IS RELATIEF

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN COMPUTUS BESTUURSBURO

Geld gaan vir die meeste mense oor òregverdigheid en nie noodwendig oor absolute rykdom nie. Uiteraard kan òregverdigheid in hierdie konteks nou enigiets beteken wat ons wil hê dit moet beteken. Dit kan regverdige geleenthede beteken (Ons speel almal volgens dieselfde reëls) of dit kan regverdigheid van uitkoms beteken (Solank ons almal uiteindelikheid op dieselfde plek eindig).

In omgewing waar geleenthede vrylik beskikbaar is sal die regverdigheid van geleenthede van groter betekenis wees as die regverdigheid van uitkoms. Onder sulke omstandighede skep elkeen sy eie rykdom, mag en status. Soos wat die omgewing mettertyd versadig raak, raak die geleenthede egter al minder en dan begin mense meer vir regverdigheid in die uitkoms omgee. Dit raak al moeiliker om rykdom te skep en gevolglik is dit al moeiliker vir mense om hulle status te verbeter. Dan skep die mense hulle eie owerhede wat allerlei reëls en regulasies neerlê om die geleenthede te probeer beskerm. In sulke geregleerde omgewings raak die rykes gewoonlik al ryker en die armes al armer. Dit is dan dat dié wat aan die kortste ent trek besorg begin raak oor die ògelykheid van inkomste omdat hulle voel die verdeling is nie regverdig nie. Gewoonlik word òdie stelsel dan vir hierdie ongelykhede blameer.

Kapitalisme en Kommunisme

Kort na die Tweede Wêreldoorlog was Kapitalisme en Kommunisme vir bykans halwe eeu in hewige stryd met mekaar gewikkel, bekend as die Koue Oorlog. Hierdie twee stelsels se ideologieë staan lynreg teenoor mekaar; die een die skepper van regverdige geleenthede en die ander die skepper van regverdige uitkomste:

- Kapitalisme is gegrond op die feit dat mense beloon moet word vir hulle werk ooreenkomstig dit wat ander bereid is om te betaal vir die produk wat deur die werk geskep word. Vervolgens sal die begeerte om voordeel uit jou werk te trek die ekonomiese stelsel aandryf. Daar is geen waarborge onder kapitalisme nie. Elkeen moet homself onderhou en daarom moet jy kwaliteit produkte of dienste lewer as jy goeie lewe wil maak.
- Kommunisme is gegrond op die feit dat al die mense dieselfde vir hulle werk beloon word sodat niemand bekommernisse oor hulle basiese lewenstandaard hoef te hê nie. Die mens se altruïsme, sy natuurlike onbaatsugtigheid, sal elkeen aandryf om sy deel by te dra om kwaliteit produkte of dienste tot voordeel van die groter geheel te lewer.

Onder kapitalistiese stelsel word kapitale bates hoofsaaklik deur privaat persone besit en beheer. Arbeid word in die vorm van lone en salarisse oëgekoop om die kapitale bates in produksie te bring sodat dit winste vir die eienaar kan realiseer. Kommoditeite word dus bymekaar gegooi met die doel om surplus waarde b6 die koste van die kommoditeite te voeg sodat die surplus in die vorm van wins die kapitaaleienaar as beloning kan toeval. Die kernaspek is dat bestaande kommoditeite (grondstowwe) tydens die produksieproses in nuwe kommoditeite (verbruikers-goedere) omskep word sodat die nuwe kommoditeite teen hoer waarde verkoop kan word as wat die onderlinge aankoopwaarde daarvan was.

Kritiek teen kapitalisme is dat arbeid onder hierdie stelsel ook as blote kommoditeit beskou word. Getrou aan die grondslag van kapitalisme moet arbeid dus ook so aangewend word dat dit surplus b6 die aanvanklike koste kan realiseer. Die ruilwaarde van arbeid, soos weerspieel in loon of salaris, moet dus onvermydelik minder wees as die waarde wat dit vir die kapitaaleienaar realiseer. Dit stel die kapitaaleienaar in staat om surplus waarde uit arbeid te onttrek en wins daaruit te akkumuleer wat onafwendbaar groterwordende gaping tussen ryk en arm tot gevolg het. Die resultaat is dat, onder kapitalisme, daar groot gedeelte van die mense is wat nie self oor kapitale hulpbronne beskik nie wat hulle in staat sou stel om onafhanklike bestaan te kon maak. Hierdie groep mense het dus geen ander keuse nie as om hulle arbeid, teen relatief lae loon, aan kapitaaleienaars te bly verkoop net om te kan oorleef.

Ware kommunisme daar teenoor kan weer net suksesvol wees as die hele gemeenskap onbaatsugtig genoeg is om tot elke individu se voordeel te werk of om genoeg visie te hê om te sien dat die gesamentlike poging van die gemeenskap oor die lang duur ook vir elke individu voordele inhou. Die menslike natuur is egter meer egoïsties en selfsugtig wat tot gevolg het dat hulle onder kommunistiese stelsel weer geneig is om maniere te ontwikkel om die stelsel tot hulle eie voordeel te ondermyn.

Vir kommunisme om te werk moet elkeen sy regmatige deel tot die geheel bydra. Gevolglik het baie kommunistiese regerings aansporings ontwikkel waarmee lojale mense wat hulle regmatige deel bydra beloon word. Die strafmaatreëls vir dié wat nie hulle deel bydra nie was tronkstraf of verwydering uit die samelewing.

Kapitalisme is ook aansporingstelsel met wins as die beloning. Hoewel ware kommunisme teoreties sin maak, ontaard dit mettertyd ook maar in kapitalistiese beloningstelsel. Gevolglik is kommunisme nie noodwendig teenvoeter vir kapitalisme nie. Die geskiedenis het getoon dat kapitalisme, met al sy gebreke, op die lang duur steeds meer volhoubaar as kommunisme is.

Onbaatsugtigheid

Ongeag die ekonomiese stelsel wat van toepassing is, is dit die mens se natuurlike selfsugtigheid wat enige stelsel ondermyn. Die mens is soos diere maar ook geneties geprogrammeer om vooruit te wil boer, te vermeerder en uit te brei, ten koste van die ander. Die stelsel wat dus die suksesvolste is, is die een van oek help jou, jy help my en beide van ons gedy.

Die primitiewe San-mense in die Kalahari verstaan die kuns van relatiewe rykdom al vir eeue lank baie beter as die res van Suid-Afrika se inwoners en hulle het nog nooit met geldstelsel geopereer nie, behalwe waar dit onafwendbaar was tydens interaksie met die Westerse wêreld:

- Hulle onttrek daagliks net dit uit hulle omgewing om self mee te oorleef, gaar geen oorskotte op nie en verkoop geen surplusse nie. Gevolglik is hulle relatiewe rykdom tot hulle benutting van die grondstowwe in absolute balans;
- Hulle het die kuns vervolmaak om as individue in spanverband tot voordeel van die breë gemeenskap te funksioneer. Hulle is versiene genoeg om te besef dat die voordele van die geheel ook vir elke individu voordeel inhou. Gevolglik is hulle relatiewe rykdom tot mekaar ook in absolute balans.

Die groot jammerte van die San-mense se relatiewe rykdom is dat dit só in kontras met die samelewing rondom hulle is dat dit hulle ondergang beteken. Hulle kan eenvoudig nie byhou met die res van ons se gierigheid waarmee ons die omgewing en ook ons medemense mee uitput nie.

Die hedendaagse mens het baie te leer uit die primitiewe ekonomiese stelsel van die San-mense. Dit wil voorkom of die teenwoordigheid van geld ander gedagtegang by ons aktiveer wat nie altyd versoenbaar met ons sosiale gedagtegang en norme is nie. Anders as die San-mense kan moderne samelewings kwalik sonder geld bly voortbestaan maar ons sal ernstig moet herbesin oor die negatiewe rol wat geld in ons sosiale strukture speel, veral die ongelykhede wat dit skep. Ons kan dit regstel deur ons werklike behoeftes eerder as blote begeertes na te jaag sodat ons waarde-afhanklik eerder as materiaalbesitlik optree. Rykdom is na alles relatief: hy wat min het en minder verwag is tóg ryker as hy wat baie het en nog meer wil hê.